

B HBO-Rechten

Ontwikkelsprek

11 06 2026

Inhoudsopgave

1.	Ontwikkelgesprek.....	2
1.1	Aanwezig.....	2
1.2	Thema's en bespreekpunten.....	2
2.	Verslag van het gesprek	3
2.1	Interdisciplinair afstuderen en de rol van Dublin-descriptoren	3
2.2	Digitalisering en AI-geletterdheid	4
2.3	Derde beoordelaar bij herkansingen	5
2.4	Programmatisch toetsen bij het afstudeerprogramma.....	6

1. Ontwikkelgesprek

Datum: 11 juni 2026

Tijd: 13.00 – 14.30

1.1 Aanwezig

- Rachel Rietveld – HvA Hoofddocent B HBO-Rechten – Lid panel
- Jos Janssen – Academiemanager HAN Rechten – Lid panel
- Tanja van den Berge – Opleidingsmanager HBO-Rechten - HS Leiden
- Maarten Verstuijf – Docent HBO-Rechten en Voorbereiding Accreditatie, vanaf 2026-2027 Stagecoördinator – HS Leiden
- Jacco Boonman – Docent HBO-Rechten en Voorbereiding Accreditatie, Stagecoördinator – HS Leiden
- Mariëlle Gerritsen – Docent HBO-Rechten, Voorzitter Curriculumcommissie HBO-Rechten – HS Leiden
- Maaïke Rietmeijer – Docent HBO-Rechten, Afstudeercoördinator HBO-Rechten – HS Leiden
- Joyce den Heijer – Toetsdeskundige faculteit M&B – HS Leiden
- Rianne Koomen – Kwaliteitszorgcoördinator Onderwijs M&B – HS Leiden

1.2 Thema's en bespreekpunten

1. Wij willen juist verder uitzoomen met betrekking tot de beoordeling vanwege interdisciplinair afstuderen. Vanuit het panel werd er aangegeven dat we juist explicieter erop in moeten gaan. Wat is jullie visie hierop? Daarnaast werd er aangegeven om van de Dublin-descriptoren af te stappen. Hier zouden we graag meer over willen weten, ook aangezien we richting breder afstuderen willen werken.
2. We zijn de visie van AI en de digitaliseringslijn binnen de opleiding aan het aanscherpen. Wat zouden jullie als advies geven met betrekking tot de digitalisering en AI-geletterdheid van de student?
3. Bij de herkansingen werd er aangegeven om standaard drie beoordelaars in te zetten. Is het aanwijzen van een derde beoordelaar die alleen kijkt naar de onderbouwing in het beoordelingsformulier ook voldoende?
4. Programmatisch toetsen bij het afstudeerprogramma. Hoe zien jullie dit ingevuld bij een HBO-Rechten opleiding?

2. Verslag van het gesprek

2.1 Interdisciplinair afstuderen en de rol van Dublin-descriptoren

Ontwikkelvraag: Wij willen juist verder uitzoomen met betrekking tot de beoordeling vanwege het interdisciplinair afstuderen. Vanuit het panel werd er aangegeven dat we juist hier explicieter op in moeten gaan. Wat is jullie visie hierop? Daarnaast werd er aangegeven om van de Dublin-descriptoren af te stappen. Hier zouden we graag meer over willen weten, ook aangezien we richting breder afstuderen willen werken.

Tijdens de visitatie gaf het panel aan dat de Dublin-descriptoren niet volledig hoeven te worden losgelaten, maar wel onvoldoende zijn als primaire beoordelingssystematiek. Ze zijn relatief generiek en hoog-over, waardoor opleidingsspecifieke eindtermen en competenties onvoldoende zichtbaar zijn. Vanuit het panel is het advies daarom om de HBO-Rechten competenties explicieter zichtbaar te maken binnen de beoordeling. De Dublin-descriptoren kunnen daarbij eventueel naast de opleidingsspecifieke leeruitkomsten en indicatoren blijven bestaan.

Binnen de faculteit is er een project gestart om kaders te scheppen voor het afstuderen. Binnen dit project wordt er gewerkt aan een gezamenlijke beoordelingssystematiek met gezamenlijke leeruitkomsten, met zowel faculteitsbrede beoordelingspunten als opleidingsspecifieke. Vanuit de opleiding bestaan nog vragen over hoe we de balans zouden kunnen vinden tussen de algemene beoordelingscriteria en de opleidingsspecifieke beoordelingen.

In de huidige systematiek bestaat het risico dat beroepsspecifieke aspecten minder nadrukkelijk worden beoordeeld door de sterke focus op generieke descriptoren. De panelleden geven aan dat het bij het afstuderen draait om een goede analyse waarbij de student onderbouwt waarom bepaalde informatie opgenomen wordt met goede bronverwijzingen. In de basis zou dit voor alle opleidingen gedaan kunnen worden. Bij de beoordeling moet er meer ruimte zijn voor het juridische beroepsproduct (fabricaat) en de juridische vaardigheden die daarin zichtbaar worden. Het is aan te raden om de kracht in te zetten op het gezamenlijke en het van elkaar leren met andere disciplines.

Interdisciplinair afstuderen betekent niet dat de eigen identiteit van de opleiding naar de achtergrond verdwijnt. Zichtbaar moet blijven wat een hbo-jurist onderscheidt van andere professionals, waaronder juridische onderzoeksvaardigheden, het gebruik van juridische bronnen en jurisprudentie, juridische argumentatie en de kwaliteit van het juridische beroepsproduct.

Onderzoeksvaardigheden kunnen een gezamenlijk faculteitsbreed doel zijn, maar binnen de beoordeling kunnen opleidingsspecifieke aspecten worden opgenomen, omdat opleidingen andere methoden en bronnen gebruiken. Een gezamenlijke leeruitkomst kan worden aangevuld met opleidingsspecifieke aandachtspunten of indicatoren. Niet alles kan generiek geformuleerd worden. Er wordt steeds meer gepleit voor fatsoenlijk empirisch onderzoek binnen het domein. Het jurisprudentieonderzoek moet daarbij echt zichtbaar zijn. Het professionele handelen moet in het afstuderen centraal staan en niet de manier waarop het eindproduct wordt gepresenteerd. Het panel ziet kansen voor een meer cyclische benadering van onderzoek en afstuderen, waarbij studenten gedurende het proces op verschillende momenten informatie uit theorie, praktijk en onderzoek verzamelen.

2.2 Digitalisering en AI-geletterdheid

Ontwikkelvraag: We zijn de visie van AI en de digitaliseringslijn binnen de opleiding aan het aanscherpen. Wat zouden jullie als advies geven met betrekking tot de digitalisering en AI-geletterdheid van de student?

AI ontwikkelt zich snel en organisaties en beroepspraktijken maken verschillende keuzes over het gebruik ervan en de kaders die daarbij horen. Volgens het panel is het belangrijk dat opleidingen een duidelijke koers kiezen en voortdurend blijven kijken naar de effecten van het gebruik van AI binnen het onderwijs en de beroepspraktijk. Dit geldt zowel voor studenten als docenten.

Studenten moeten leren omgaan met AI, maar ook de beperkingen van GenAI ervaren en herkennen. Daarbij speelt automation bias een rol: na twee keer een goed resultaat wordt er volledig vertrouwd op de uitkomst, waardoor het denken en het analytisch vermogen van de student afneemt. Als studenten de beperkingen van AI kennen en herkennen, dan wordt het begrip van de werking beter. Dit door de opleiding heen vlechten helpt de student kennis te ontwikkelen over wanneer het wel en wanneer het niet werkt. Studenten moeten risico's zoals bias en onbetrouwbare uitkomsten herkennen, kritisch beoordelen en de verantwoordelijkheid nemen voor de uiteindelijke keuzes die zij maken. Volgens het panel ontwikkelen studenten deze vaardigheden vooral door zelf actief met AI-systemen te experimenteren en te ervaren waar deze systemen tekortschieten.

Studenten moeten uiteindelijk bij een organisatie kunnen uitleggen waarom ze AI wel of niet gebruiken. Daarnaast blijven de regelgebaseerde systemen binnen het juridische domein relevant. Studenten moeten daarom niet alleen kennismaken met GenAI, maar ook met systemen die werken op basis van vaste juridische regels en logica.

De huidige eerstejaars worden opgeleid voor het werkveld over een aantal jaren. Aangezien de ontwikkelingen rond AI snel gaan, is het moeilijk om nu vast te stellen wat studenten over vier jaar precies moeten kunnen. Hier is een onderwijskundig groeimodel van belang dat in het eerste jaar begint en dat moet kunnen meebewegen in de ontwikkelingen. Het is daarom belangrijk dat studenten niet afhankelijk worden van één specifieke aanbieder of applicatie, maar zich vooral richten op de onderliggende vaardigheden. Daarbij gaat het om kritisch denken, het beoordelen van de kwaliteit van informatie, het herkennen van risico's, het verantwoord kunnen inzetten van technologie en het kunnen uitleggen waarom bepaalde AI-toepassingen wel of niet worden gebruikt.

Het kritisch denkvermogen moet worden ontwikkeld en dit werkt door in de onderzoeksvaardigheden. Studenten moeten kennismaken met verschillende tools en systemen en leren waarom uitkomsten verschillen. Niet alleen de gebruikersinterface is daarbij van belang, maar ook de databronnen en mechanismen die achter de systemen schuilgaan.

Wanneer studenten AI-tools mogen gebruiken, kan de lat mogelijk omhoog. De aandacht verschuift van het produceren van tekst naar het analyseren, beoordelen, onderbouwen en verantwoorden van keuzes. Dit vraagt om een heroverweging van toetsvormen en beoordelingscriteria, met meer nadruk op kritisch denken, professionele oordeelsvorming en verantwoording van gemaakte keuzes.

2.3 Derde beoordelaar bij herkansingen

Ontwikkelvraag: Bij de herkansingen werd er aangegeven om standaard drie beoordelaars in te zetten. Is het aanwijzen van een derde beoordelaar die alleen kijkt naar de onderbouwing in het beoordelingsformulier ook voldoende?

Wanneer een eindwerk door dezelfde twee beoordelaars wordt beoordeeld en opnieuw rond een voldoende uitkomt, kan een derde beoordelaar worden ingezet. Deze zou het eindwerk volledig moeten beoordelen om daadwerkelijk een frisse blik te bieden. Daarbij moet niet alleen worden gekeken of de feedback is verwerkt, maar ook welk oordeel het eindwerk bij een eerste beoordeling zou krijgen.

Binnen de opleiding moeten de studenten bij de herkansing in de bijlage reflecteren op de ontvangen feedback en aangeven waar zij deze hebben toegepast. Omdat het bij twijfelgevallen kort dag kan zijn om een derde beoordelaar in te zetten, is het een optie om binnen de reguliere kwaliteitscyclus de kalibratie specifiek op twijfelgevallen te richten.

In het visitatierapport werd als mogelijkheid genoemd: standaard een derde beoordelaar inzetten óf twijfelgevallen meenemen in de kalibratie.

Als bij een herkansing alleen feedback wordt verwerkt, ontstaat een tussenvorm van herkansen en bestaat het risico op ongelijkheid in beoordeling. Studenten kunnen door de feedback een hoger cijfer halen dan studenten die in één keer een voldoende hebben gehaald. Een mogelijkheid is om bij de herkansing een nieuwe beoordelaar toe te voegen in plaats van met drie beoordelaars te werken. Het is een mogelijkheid om onderscheid te maken tussen het letterlijk verwerken van feedback en het verwerken van feedback door het hele onderzoek heen. Alleen het verwerken van feedback zou dan tot een voldoende kunnen leiden, terwijl het integraal verbeteren van het onderzoek tot een hoger cijfer kan leiden. Een volledig nieuw onderzoek zou daarbij mogelijk tot een 10 kunnen leiden.

2.4 Programmatisch toetsen bij het afstudeerprogramma.

Ontwikkelvraag: Programmatisch toetsen bij het afstudeerprogramma. Hoe zien jullie dit ingevuld bij een HBO-Rechten opleiding?

Binnen HBO-Rechten zijn al elementen van programmatisch toetsen opgenomen. De panelleden geven aan dat het samenspel tussen gesprekken en producten, gekoppeld aan leeruitkomsten en het zichtbaar maken van feedback, al een basis vormt voor programmatisch toetsen.

Bij programmatisch toetsen gaat het om het verzamelen van meerdere bewijspunten/datapunten. Deze kunnen worden vastgelegd in een portfolio. Door verschillende datapunten, waaronder competenties, mee te nemen, kan de stijgende lijn van de student en de professionele ontwikkeling in kaart worden gebracht en getoetst.

Een e-portfolio in bijvoorbeeld Brightspace kan worden gebruikt om de voortgang te meten. De opleiding zou kunnen starten met de stage, waar ontwikkeling al centraal staat en dit vervolgens verder door te trekken. In de stage zijn al competenties op eindniveau aanwezig, waardoor studenten bepaalde ontwikkelingen al eerder kunnen aantonen.

Bij programmatisch toetsen verandert de rol van de docent. Docenten moeten onderling vertrouwen hebben, omdat beoordelingen en observaties van collega's onderdeel worden van het totaalbeeld. Op deze manier kan het beoordelen nog steeds holistisch zijn. Programmatisch toetsen is een continu proces en opleidingen moeten kijken wat haalbaar is en past bij de opleiding en de student.

Programmatisch toetsen geeft studenten ruimte om zich te ontwikkelen, maar er moet wel worden beoordeeld naar een bepaalde standaard. De criteria zijn hetzelfde, terwijl de invulling door de opleiding zelf kan worden bepaald.

